

تاریخچه کلمه «رجال سیاسی» که زنان را از کرسی ریاست جمهوری منع کرده است

مفهوم رجل به جنسیت مربوط نمی‌شود

فاضل میبدی در گفت‌وگو با «شرق»: کلمه «رجال» اسباب لج و لج‌بازی شده است

فاضل میبدی در جریان نشست خبری با خبرنگاران در مجلس شورای اسلامی، ۲۲ شهریور ۱۳۹۵

اما شورای نگهبان به آن ایراد وارد کرد و درنهایت به مجمع تشخیص مصلحت نظام سپرده شد.

سال ۱۳۹۵، مقام معظم رهبری در اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی، سیاست‌های کلی «انتخابات» را به رؤسای قوای سه‌گانه ابلاغ کردند تا موضوع «رجل سیاسی» را حل کنند. کمی بیش از یک سال بعد، شورای نگهبان در بیانیه‌ای تعاریف جدید رجل سیاسی، مذهبی و مدیر و مدیر بودن را تشریح کرد و در بند تعریف رجل سیاسی عنوان کرد: «رجالی هستند که قدرت تحلیل و درک آنها از مسائل و پدیده‌های سیاسی به جهت آگاهی عمیقشان از مسائل سیاسی و اجتماعی اعم از داخلی و بین‌المللی و حضورشان در صحنه‌های سیاسی به نحوی باشد که همواره مصالح نظام اسلامی و معیارهای اصیل انقلابی در عملکرد آنها لحاظ شده باشد، به‌گونه‌ای که در میان مردم به این خصوصیت، شناخته و مشهور باشند». که باز شفافیتی درباره عنوان «رجال سیاسی» دیده نشد و در برای رد صلاحیت زنان کاندیدا بر همان باشه چرخید.

مجلس نیز در زمستان سال ۱۳۹۹ طرح اصلاح قانون انتخابات ریاست‌جمهوری را در دستور کار خود قرار داد. در این بررسی‌ها یکی از نمایندگان اخطار قانون اساسی داد که مقام معظم رهبری تعریف معیارهای تشخیصی رجال سیاسی و مذهبی و همچنین مدیر و مدیر بودن داوطبان انتخابات ریاست‌جمهوری را بر عهده شورای نگهبان گذاشته و اگر مجلس به این موضوع ورود کند، عملاً دست شورای نگهبان بسته می‌شود. قالیابا رئیس مجلس نیز در پاسخ این موضوع را تأیید کرده بود. درنهایت نیز این طرح از سوی شورای نگهبان به مجلس عودت داده شد.

اعظم طالقانی به دنبال تابوشکنی

هر بار عنوان «رجل سیاسی» به میان می‌آید نام یک زن نیز به ذهن می‌رسد: «اعظم طالقانی». او بارها برای انتخابات ریاست‌جمهوری نامزد شد تا به قول خودش اصل ۱۱۵ قانون اساسی و موضوع حذف زنان از کاندیداتوری انتخابات ریاست‌جمهوری را به چالش بکشد. مرحوم اعظم طالقانی برای اولین‌بار در سال ۱۳۷۶ نامزد انتخابات شد و اولین زنی بود که خود را برای رسیدن به پاستور کاندیدا می‌کرد. او هنگام ثبت‌نام گفته بود: «به میدان آمدم تا قانون اساسی را امتحان کنم و به آنها بگویم هیچ دلیلی وجود ندارد که یک زن نتواند نامزد انتخابات شود». شورای نگهبان صلاحیت او را رد کرد اما اعظم طالقانی در سال ۱۳۸۸ دوباره برای ریاست‌جمهوری ثبت‌نام کرد و گفت: «مهم‌ترین چالش پیش‌رو در قانون انتخابات بحث رجال است که متأسفانه با تفسیرهای ناصواب مانع از حضور زنان در عرصه‌های مدیریتی کلان کشور شده است، به همین دلیل برای شکستن چنین تابویی در عرصه انتخابات حضور خواهم یافت». او در سال ۹۶، دو سال قبل از فوتش درحالی‌که با واکر به سناد انتخابات وزارت کشور آمده بود، بار دیگر در انتخابات ریاست‌جمهوری نام‌نویسی کرد و سپس در بیانیه‌ای بار دیگر مخالفت خود با واژه «رجال» را عنوان کرد. اعظم طالقانی در همان ایام در گفت‌وگو با «شرق» گفته بود: «میراث این واژه بیشتر حاصل یک رودر بایستی و البته اختلافی میان آقایان است. ابتدای انقلاب در این مورد اختلاف‌نظرهایی بود. از آقایان علما خواستد تا درباره رجل سیاسی اظهارنظر کنند. خاطرم هست یکی از مراجع گفتند اگر شیخ فضل‌الله نوری

هم شوم، اجازه نمی‌دهم زنان در این کشور رئیس‌جمهور شوند. آن موقع مجلس شلوع شد. مخالف و موافق به واژه رجل سیاسی رسیدند تا ماجرا ختم به خیر شود اما این کارشان هم اشتباه بود. زبان ما فارسی است. قانون اساسی هم فارسی است. معنی ندارد کلمه عربی بگذاریم، معنای فارسی کنیم. ما فقط می‌توانیم معنای اصطلاحی بیآوریم. خلاصه اینکه استفاده از واژه رجال سیاسی به دلیل خاتم‌داند به اختلافات آن موقع مجلس خیرگان بوده، نه اینکه واقعا صرفاً محدود به مردان شود.»

فاضل میبدی: زن می‌تواند قاضی، مرجع تقلید و رئیس‌جمهور شود

درحال عنوان «رجال سیاسی» همچنان و در نزدیکی انتخابات ریاست‌جمهوری به بحث داغ بدل خواهد شد. حجت‌الاسلام محمدتقی فاضل‌میبدی، عضو مجمع محققین و مدرسین حوزه علمیه قم و از استادان دانشگاه، دراین‌باره پیشینه این روند به «شرق» گفت: «آن زمان که قرار بود اصل مربوط به شرایط کاندیداهای ریاست‌جمهوری تصویب شود، عده‌ای از آقایانی که براساس فقه سنتی فکر می‌کردند، گفتند همان‌گونه که زن نمی‌تواند قاضی و مرجع تقلید شود، پس رئیس‌جمهور هم نمی‌تواند بشود و درنهایت این پیشنهاد را دادند. مرحوم شهید بهشتی دیدند که این سخن درست نیست و اگر در دنیای امروز مطرح کنیم که زن نمی‌تواند رئیس‌جمهور شود، عقلاً و عرفاً معقول نیست و در شرع هم اساس محکمی ندارد». او ادامه دربارہ کلمه «رجل» نیز عنوان کرد: «بر سر این کلمه بحث شد و مرحوم بهشتی به جای کلمه «رجل» از کلمه «رجال» استفاده کرد که در عربی به معنی بزرگان و نجیبان است و هم شامل زن می‌شود و هم مرد. این کلمه در قرآن نیز به کار رفته است و فقط به معنی مردان نیست. درنهایت به جای کلمه «رجل» از «رجال» استفاده شد که بتوان تفسیر کرد که زنان نیز می‌توانند رئیس‌جمهور شوند». فاضل‌میبدی ادامه داد: «جدای از مسئله قانون اساسی، اگر از لحاظ شرعی نیز به موضوع نگاه کنیم، هیچ مبنای محکمی وجود ندارد که فقط مرد بتواند رئیس‌جمهور شود و زن نتواند. این موضوع در دو قسمت از فقه مطرح شده و بیشتر در بحث فتوا و بحث مرجعیت است که مرحوم آیت‌الله خوینی و مرحوم آیت‌الله

سیر محدودیت و ممنوعیت قانونی زنان بعد از انقلاب

از قضاوت تا تماشای فوتبال

سیر محدودیت و ممنوعیت قانونی زنان بعد از انقلاب

نسن‌ترن فرخه: ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های مختص زنان در قوانین همیشه بحث‌برانگیز بوده اما این روزها شکل دیگری به خود گرفته است و برخی درصد مقایسه این محدودیت‌ها در قبل و بعد از انقلاب هستند. نعمت احمدی در گفت‌وگو با «شرق» به برخی از تفاوت‌های ایجادشده در قوانین زنان و خانواده بعد از انقلاب و مقایسه آن از پیش از انقلاب اسلامی اشاره می‌کند. از موضوعی مثل موتورسواری زنان و محدودیت برای حضور در استادیوم ورزشی تا مسئله‌ای مانند ممنوعیت قرار گرفتن در دادگستری که پیش از انقلاب اسلامی هیچ منعی برای آن وجود نداشته است. البته در بخشی از صحبت‌های خود به پیشرفت‌های قوانین خانواده اشاره می‌کند و آن را تماماً نتیجه تلاش خود زنان در این چهار دهه می‌داند.

♦ ♦ ♦

محدودیت قضاوت برای زنان، بعد از انقلاب

نعمت احمدی، وکیل پایه‌یک دادگستری عضو کانون وکلای مرکز، در گفت‌وگو با «شرق» به اعمال برخی محدودیت‌ها، ممنوعیت‌ها و حتی برخی پیشرفت‌های عرفی و قانونی حوزه زنان بعد از انقلاب اسلامی اشاره می‌کند و می‌گوید: بینید به‌طور معمول ممنوعیت‌ها به دو صورت است؛ برخی جنبه قانونی دارد و برخی جنبه سلیقه‌ای. مثلاً درباره قضاوت زنان، قبل از انقلاب خانم‌ها قاضی می‌شدند، ولی بعد از انقلاب چون قضاوت را از اختصاص مرد دانستند، خانم‌ها دیگر در جایگاه حکمی قرار نگرفتند که بنشینند و حکمی صادر کنند. کم‌کم در پست‌های دادیاری که کار ماهیت قضائی انجام نمی‌دهد، قرار گرفتند.

این وکیل اضافه می‌کند: گاهی می‌بینم خانم‌هایی مثل خانم تاجیک تا دیوان عالی کشور هم رفتند، ولی بعد دیدیم برای افراد دیگر مسدود شده است. به‌عنوان یک معلم می‌گویم بیش از ۶۰ درصد دانشجویان ما دختر هستند، در بعضی از کلاس‌ها همه دانشجویها دختر هستند که متأسفانه اینها جذب دادگستری نمی‌شوند.

بعد از انقلاب حق موتورسواری زنان سلب شد

احمدی در مقایسه نوع دیگری از محدودیت‌های اعمال‌شده به موتورسواری زنان اشاره می‌کند و می‌گوید: نوع دیگری از محدودیت برای خانم‌ها، موتورسواری است. برای موتورسواری تغییر و تفسیری از یک آیین‌نامه آوردند، ماده ۲۰ آیین‌نامه درباره شرح وظایف نیروی نظامی می‌گوید صدور گواهی‌نامه مردان توسط نیروی نظامی انجام می‌شود که در مفهوم مخالف می‌گوید برای خانم‌ها کسی نیست که گواهی‌نامه صادر کند. ما نمی‌توانیم از این محرومیت چنین چیزی استنباط کنیم. الان دو گروه مخالف و موافق وجود دارد که اولی می‌گوید ما برای موتورسواری خانم‌ها محدودیتی نداریم و سوار شوند، اما وقتی می‌روند تا گواهی‌نامه بگیرند، می‌گویند صدور گواهی‌نامه برای مردان است. درصورتی‌که پیش از انقلاب مسئله‌ای در این زمینه نداشتیم. البته این را هر دو نظر بگیریم که امروزه موتور وسیله کسب‌وکار شده است و این باعث شده خیلی از خانم‌ها از یک حق طبیعی محروم شوند. درواقع پشت موتور سوار شدن زنان ایرادی ندارد و حتی از کسی نمی‌پرسند چه نسبتی با راننده موتور دارید چون پشت نشسته‌ید؛ اما اگر زنی جلو بنشیند و حتی خواهر خودش پشت بنشیند، ایراد خواهد داشت. این یک تعبیر نادرست است.

بعد از انقلاب: پیشرفت برخی قوانین خانواده با تلاش زنان

این وکیل به برخی پیشرفت‌های حوزه زنان و خانواده اشاره دارد که آن را نتیجه تلاش خود زنان می‌داند و ادامه می‌دهد: در مورد قوانین ازدواج و

سیر محدودیت و ممنوعیت قانونی زنان بعد از انقلاب

خانواده، باید ذکر شود که اینها قوانینی است که در هر دوره برگرفته از شرح خواهد بود و از سال ۴۶ قانون حمایت از خانواده را داشتیم و تا قبل از این تاریخ، زنان حق طلاق نداشتند و از دهه ۴۰ که تغییراتی در زندگی شهری و روستایی انجام شد، خانم‌ها وارد جامعه شدند و آن قانون شروع شد. من فکر نمی‌کنم الان در قوانین مربوط به زنان، ما مواردی را داشته باشیم که قبل از انقلاب نبوده؛ چون اینها مسائل شرعی است، مثلاً در مورد حضانت فرزند، ما در بحث‌هایی از آن واقعا پیشرفت کردیم که آن‌هم به دلیل فشار خانم‌ها بوده است. الان حضانت پسر از دوسالگی به هفت‌سالگی رسیده است. احمدی اشاره می‌کند: همچنین بعد از انقلاب، زنان موضوع تساوی اموال بعد از ازدواج را مطرح کردند و شروط ضمن عقد توسعه پیدا کرد.

قوانین یا از نظامات دولتی است یا برگرفته از عرف و عادات هستند. زنان در طول ۴۰ سال در زمینه حقوق اجتماعی به باور من درست است که حقشان ادا نشده، ولی توانستند پیشرفت‌های جالبی داشته باشند. مثلاً جمعیت دو برابر شده، ولی تعداد کارمندان زن قبل و بعد از انقلاب تناسبی بیشتر پیدا کرده و بر همین نسبت هم تغییرات بنیادی دیگری در جامعه ایجاد شده است.

محدودیت حجاب بعد از انقلاب کم‌کم ایجاد شد

احمدی به مقوله حجاب اشاره می‌کند که: محدودیت حجاب دیگر برای بعد از انقلاب است و من به یاد دارم پیش از انقلاب کلاس‌ها و سالن غذای مختلط داشتیم، در اتوبوس‌هایی که با دانشجویها استفاده می‌کردیم، هیچ محدودیتی وجود نداشت. اینها دیگر مسائلی است که حتی در قانون هم نوشته نشده‌اند. این آقایان فکر می‌کنند سالن سلف‌سرویس و غذاخوری دانشگاه جایی است شبیه به دیسکو؛ باید از آنها پرسید شما مگر رستوران نمی‌روید؟ این افراد معنی سلف‌سرویس و سالن غذاخوری را نمی‌دانند. یک چیزهایی در قانون نیست، ولی خیلی از مدیران ما که پست‌های خود را از روابط و نه تعهد و تخصصشان گرفتند، برای حفظ کرسی خودشان اقداماتی را انجام می‌دهند که در قانون نوشته نیست. مثلاً در دانشگاه آبخوری دختران و پسران داشتیم، راهروی دختران و پسران داشتیم، اینها را جایی نوشته، در قانون و آیین‌نامه‌ها نیامده، مدیری برای تثبیت پایه‌های صندلی خود اینها را انجام می‌داد.

استادیوم، حتی دیگر که از زنان سلب شد

نعمت احمدی به موضوع منع زنان به استادیوم آزادی اشاره می‌کند و می‌گوید: درباره استادیوم آزادی رفتن باید بگویم من در تمام عمرم یک بار استادیوم آزادی رفتم که به یاد دارم مسابقه چین و ایران بود و با هم‌کلاسی‌های دختر و پسرمان رفتم. حتی تا سال حدود ۶۲ هم اینم محدودیت‌ها وجود نداشت. اصلاً این محدودیت‌ها جایی در قانون نیست. این محدودیت‌ها از دهه ۶۰ شروع شد. مثلاً سال ۵۸ یا ۵۹ هنوز این آزادی‌ها بود که مثلاً مردم به استادیوم بروند. اما سخت‌گیری‌ها از دهه ۶۰ شروع شد و به استادیوم سریز شد. این وکیل اضافه می‌کند: مثلاً در مورد حجاب، اول در ارتش گفتند کارمندان زنی که حجاب ندارند دیگر وارد نشوند. بعد کم‌کم به ادارات هم رسید. بعد از آن تابلویی با این متن که از ورود خانم‌های بی‌حجاب معذومیم، در مغازه و فروشگاه‌ها نصب می‌شد که بعدها لطیف‌تر شد و به حجاب اسلامی رعایت کنید تغییر کرد. این محدودیت‌ها کم‌کم و قطره‌چکانی به شکل سلیقه‌ای وارد شد.

احمدی می‌گوید: ما یک قانون درباره مسائل شرعی داریم و افرادی که اجرای ظواهر دینی را لازم می‌دانند. درواقع زباله‌گردی، کارت‌خوانی، قفر و اختلاس را می‌بینند ولی این را اصلاً جزء امر به معروف و نهی از منکر نمی‌گنجانند.